

Původ, význam a používání přezdívek u bulharských Čechů

Lenka J. Budilová

*Katedra antropologických a historických věd Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni,
Sedláčkova 15, 306 14 Plzeň*

Do redakce doručeno 20. listopadu 2011; k publikaci přijato 14. února 2012

Text je dílčím výstupem projektu GAČR č. P405/10/0471

THE ORIGINS, MEANING AND USE OF NICKNAMES IN CZECH VILLAGES IN BULGARIA

ABSTRACT The article deals with naming practices among Czechs who lived in the first half of 20th century in two Bulgarian villages – Vojvodovo and Belinci, and who left Bulgaria after WWII. The text analyzes the origins, the use and the meaning of nicknames in the studied population in 1900–1950. It draws on fieldwork carried out among the people who migrated from Bulgaria and settled in several towns and villages in South Moravia (region of Mikulov and Valtice) and their descendants. Naming practices of Bulgarian Czechs are analyzed in relation to naming strategies of Bulgarians. Nicknames are classified into several groups: patronymic nicknames, occupational nicknames and unique personal nicknames. The system of nicknames, which evolved as a third classificatory element to help organize the local social world, is studied in respect to strategies of giving, using and concealing nicknames in different contexts. Two sets of nicknames, used by the Czech and Bulgarian inhabitants of the village, respectively, are studied as an expression of the existence of two distinctive moral communities.

KEY WORDS Bulgarian Czechs; nicknames; names; naming practices; Vojvodovo; Belinci

ABSTRAKT Příspěvek se zabývá problematikou jmen a strategiemi pojmenovávání u bulharských Čechů, evangelíků, kteří žili v první polovině 20. století ve dvou bulharských obcích, Vojvodovo a Belinci. Vychází přitom z dat získaných během terénních šetření v několika obcích na Valticku a Mikulovsku, kde dnes žijí přesídlenci z Bulharska a jejich potomci. V textu jsou vedle rodných jmen a příjmení analyzovány zejména přezdívky bulharských Čechů vzhledem k jejich původu, významu a způsobu užívání. Přezdívky, které se zde vyvinuly jako třetí klasifikační systém (vedle rodných jmen a příjmení), jsou klasifikovány do několika kategorií a je sledován jejich význam pro dané společenství. Text se zabývá také strategiemi dávání, užívání či zamlčování přezdívek v různých kontextech, a sleduje danou problematiku ve vztahu k systému pojmenovávání v rámci sociálního prostředí, které dané společenství obklopovalo (bulharské pravoslavné obyvatelstvo). Poukazuje pak také na skutečnost, že v rámci Vojvodova byly používány dva odlišné soubory přezdívek pro stejné osoby, což odráží existenci dvou různých morálních společenství v rámci jedné obce.

KLÍČOVÁ SLOVA Bulharští Češi; přezdívky; jména; pojmenovávání; Vojvodovo; Belinci

ÚVOD

Zkoumání jmen a pojmenování osob či věcí má v sociální antropologii dnes již poměrně bohatou tradici. Jména byla zkoumána nejčastěji jako součást symbolického výkladu světa, který dané společenství sdílí, nebo jako prvek klasifikačního systému používaného pro organizování sociálních vztahů. Dnes již klasikou je Lévi-Straussova teze o tom, že osobní jména mají ze strukturálního hlediska podvojný vý-

znam: na jedné straně vypovídají o příslušnosti *pojmenovaného* jednotlivce k nějaké předem dané kategorii, a lze je tedy označit za cosi jako *identifikační známku*; na straně druhé jsou však zároveň svobodným výtvozem individua, které *pojmenovává* a vyjadřuje tak prostřednictvím pojmenovaného aktuální stav vlastní subjektivity (Lévi-Strauss 1996, 222). Jména tak byla v antropologii zkoumána nejčastěji jako instituce stojící na průsečíku dvou tendencí: na jedné straně individualizace, snahy vymezit jedinečnost člověka, a na stra-

ně druhé tendence zařadit osobu do pletiva sociálních vztahů. Goodenough (1965) například srovnává dvě společenství v Souostroví Karolíny (Truk) a v Bismarckově souostroví (Lakalai). V prvním případě je systém pojmenování velmi individualizovaný a má kompenzovat fakt, že jednotlivec je v této společnosti vnímán primárně jako člen své matrilinie a jeho osobnost je do značné míry potlačována. Ve druhém případě se zase setkáváme se složitým systémem *teknonym* a cyklů jmen, což má kompenzovat individualistické hodnoty této společnosti zdůrazňující úspěch a osobní schopnosti tím, že jména jedince začleňují do systému sociálních vazeb (Goodenough 1965, 271–275). Slavnou se stala také analýza používání a významu *teknonym*, tedy pojmenování osob prostřednictvím jmen jejich dětí, mezi neurozenými obyvateli Bali z pera manželů Geertzových, v níž ukazují, jak zde používání *teknonym* slouží jednak k třídění společnosti do jednotlivých věkových (generačních) tříd a jednak k vytváření velmi flexibilních korporovaných descendentních skupin, což umožňuje právě strukturální genealogická amnézie spojená s užíváním *teknonym* (Geertz – Geertz 1964).

Jména však v řadě společností jsou (či byla) považována nikoli jen za pouhá slova, etikety, arbitrární označení osob či věcí. Jménům se často přisuzuje význam přesahující pouhé označení, a tak se stávají sociálními entitami sama o sobě. Setkáváme se například s vírou v magickou moc jména či s jejich tabuizací, tedy zákazem určitá jména (nebo za určitých okolností) vyslovovat (Goodenough 1965, 271; Barnes 1967, 112), případně s praxí výměny jmen mezi jednotlivci či celými rodinami (Rivers 1900, 77). Například zákaz vyslovování jména ještě nenarozeného dítěte, s nímž se setkáváme v některých tradičních společnostech, vychází z obavy o osud dítěte a předpokládá bytostnou jednotu mezi jménem a osobou, kterou označuje, a moc jména ovlivňovat jeho nositele co do osudu, zdraví či charakterových vlastností (Svoboda 1947, 105; pro Bulharsko srov. Krásteva-Blagoeva 1999, 66). Pozornost byla věnována také vztahu pojmenování k ideologii daného společenství, k centrálním rituálům s ním souvisejícím (křest), vzniku „duchovního příbuzenství“ (kmotrovství) či slavení svátků oblíbených světců, jak na řeckém kontextu ukazuje například Bialor (1967).

Způsoby pojmenování byly studovány také jako výraz vztahu mezi člověkem a místem. Nezřídka to totiž bývalo právě místo, co dávalo jméno člověku, a nikoli naopak. Lévi-Strauss (1996, 241) uvádí příklad kalifornských Juroků, kteří odvozovali osobní jména lidí od bydliště či rodiště manžela nebo manželky, otce nebo matky: jméno tak zároveň vypovídalo jak o příslušnosti k lokalitě, tak o situovanosti jednotlivce vzhledem k druhým (vdaná – ovdovělý, apod.). Významnou roli míst v pojmenování jednotlivců a rodin však máme doloženou také z evropských společností. Na skutečnost, že řada dnešních příjmení v německy mluvících zemích je odvozena ze jmen domů či hospodářství poukazuje například Dülmen (1999, 15). Zvyk užívání jmen „po domě“ dokládá též Pine u Góralů z Podhale v podhůří polských Tater (Pine 1996, 446). O podobném užití jmen domů pak máme doklady také z Bulharska, kde jméno bylo považováno za součást symbolické-

ho bohatství domu, a proto bylo třeba jej neustále obnovovat a udržovat v domě (Krásteva-Blagoeva 1999, 63). Používání jmen po domech či usedlostech je však doloženo také v českých zemích (Beneš 1962, 9–10; Moldanová 1983, 12).

Současné antropologické přístupy pak oproti klasickým textům kladou v souvislosti s analýzou jmen a pojmenování důraz například na politický aspekt procesu pojmenování a moc, kterou obsahuje, na vztah mezi jménem a identitou člověka, či roli jmen nejen v (kolektivní) paměti, ale také v (kolektivním) zapominání (pro přehled viz vom Bruck – Bodenhorn 2006).

Způsoby pojmenování osob v česky mluvícím prostředí se zabývá bohatá literatura antroponomastická, která sleduje například utváření rodných jmen v češtině (Šmilauer 1974; Knappová 1989), tvorbu osobních jmen v nejstarším vývojovém období (Pleskalová 1998), původ a způsob utváření českých příjmení (Beneš 1962), či příjmení v současné češtině z vývojového i jazykovědného hlediska (Knappová 1992). V některých studiích je zohledňován také vztah pojmenování k lidovým představám a charakteru sociálních vztahů v nejstarších obdobích, kdy docházelo k tvorbě osobních jmen. Tak se například poukazuje na to, že také v evropském dávnověku nebylo jméno pouze prostředkem k označování a rozlišování osob, ale bylo považováno za součást dotyčného, s nímž tvořilo jakousi magickou jednotu a určovalo tak jeho osud (Svoboda 1947, 101–102). Výběr rodného jména dítěte byl často motivován strachem o život dítěte, snahou ochránit jej před zlými silami, či touhou, aby se stalo nositelem žádoucích vlastností (Svoboda 1947). Přezdívky jsou pak klasifikovány jako dodatečné pojmenování, které člověk získává v průběhu života na základě nápadných tělesných či povahových vlastností či podle jiných okolností (Svoboda 1964, 41). Jsou to neúřední vlastní jména, která charakterizují osoby například odkazem k povolání, vlastnostem či původu nositele, a mohou obsahovat pozitivní i negativní hodnocení (Pleskalová – Karlík – Nekula 2002, 354). Přezdívky jsou většinou analyzovány vzhledem ke způsobu jejich tvorby z hlediska jazykovědného, zároveň jsou však považovány také za svědky „dobové společenské situace i mezilidských vztahů“ (Knappová 1999, 88).

BULHARŠTÍ ČEŠI

Jako *bulharské Čechy* označují společenství česky mluvících evangelíků, kteří žili v letech 1900–1950 jednak v obci Vojvodovo v severozápadním Bulharsku a od roku 1935 také ve vesnici Belinci v okrese Isperich na východě země. Vojvodovo, ležící 15 kilometrů jižně od dunajského přístavu Orjachovo, bylo založeno v roce 1900 zejména česky mluvícími evangelíky z vesnice Svatá Helena v Banátu (pro podrobnější popis peripetií stěhování ze Svaté Heleny do Bulharska srov. Jakoubek 2010a, 33–72). V obci žili kromě česky mluvících obyvatel také Slováci (srov. Botík 2005), pocházející z některých (dnes) srbských (Kovačica, Padina, Veliko Središte, Silbaš), maďarských (Pitvaroš) a bulharských obcí (Gorna Mitropolja,

Podem, Brašljanica) (srov. Michalko 1936, 69–77), a několik rodin bulharských.

Pro pochopení hodnotového systému a životního stylu bulharských Čechů je třeba zdůraznit jejich specifickou a ve společenství udržovanou religiozitu. Identita společenství, které zde označujeme jako *bulharské Čechy*, byla po dlouhou dobu identitou primárně náboženskou: traktovali se především jako „věřící“, nikoli jako „Češi“. Identifikace s českým (resp. československým) národem u nich v průběhu první poloviny 20. století musela být teprve budována, přičemž výraznou roli v tom sehrály aktivity orgánů československé krajanské péče zejména v oblasti školství (srov. Jakoubek 2010b). Po příchodu do Bulharska se evangelíci ze Svaté Heleny připojili k místní metodistické církvi (Michalko 1936, 244; Jakoubek 2010a, 83–85). Páteří jejich víry byl individuální vztah s Bohem, důraz na asketickou morálku (zříkali se nejen alkoholu, ale i tance, písní a jiných „světských radovánek“), a pojetí exkluzivní spásy. Jednota náboženské obce ve Vojvodovu byla později narušena a v roce 1925 spory vrcholí rozdělením metodistického sboru, kdy asi polovina jeho členů následuje nového kazatele G. Kowala a vymezuje se vůči metodistům. Nově odštěpená konfese odmítá křest dětí, aplikuje představu všeobecného kněžství, klade důraz na asketickou morálku, individuální vztah s Bohem a veřejné deklarování této víry (podrobněji k rozkolu viz Jakoubek 2010a, 90–95). Kowalovi následovníci se začali označovat a byli označováni jako *darbisté*.¹ Vojvodovští Češi a jejich potomci o této události dodnes referují jako o „rozdělení kostelů“, protože tento rozkol se brzy manifestoval stavbou druhého kostela v horní části obce (srov. Michalko 1936, 245; Nešpor – Hornofová – Jakoubek 2001, 75). Od té doby se obyvatelé obce dělí na ty, kteří navštěvují „horní kostel“ (*darbisté*)² a na ty, kteří chodí do kostela „dolního“ (*metodisté*). Příslušnost ke *kostelu* se předávala v rodinách, v případě smíšených sňatků pak platilo pravidlo, že žena má následovat svého muže. Vztah mezi oběma konfesně vymezenými tábory je našimi informátory popisován rozporuplně, od korektních vztahů až po vzájemnou nevráživost a ideál vzájemné endogamie obou *kostelů*.

Ve 20. a 30. letech 20. století dochází k dvěma vlnám migrace z Vojvodova, a to (zejména) z důvodu relativního přeplnění a nedostatku půdy v obci. V důsledku uplatňovaných dědických strategií se půda vojvodovských rodin v každé generaci dělila a výsledkem byla situace, kdy hospodářství už nedokázala uživit své majitele (srov. Budilová 2011). V roce 1928 tak odchází řada rodin do Argentiny (Michalko 1936, 68; Necov 2006, 88), a v roce 1935 odchází z Vojvodova 12 rodin a usazuje se v obci Belinci (Belenci), v oblasti Ludo-

gorje (Deli Orman) ve východním Bulharsku (Penčev 2006, 95). Bulharská etapa historie „bulharských Čechů“ se uzavírá v letech 1949/1950, kdy naprostá většina z nich přesídlila do pohraničních oblastí tehdejšího Československa, zejména na jižní Moravu (srov. Vaculík 1983).

RODNÉ JMÉNO, JMÉNO PO OTCI A PŘÍJMENÍ U BULHARSKÝCH ČECHŮ

Rodná jména³ dětí vybírali u bulharských Čechů rodiče, většinou ovšem volili v souladu se zavedenými zvyklostmi, které popíšeme dále. Dítě nosilo své jméno od narození; obřad křtu, který byl například v okolní bulharské společnosti tak významný (Krāsteva-Blagoeva 1999, 31–40), zde s aktem pojmenování přímo nesouvisel. Jak jsme viděli, po rozdělení metodistického sboru zhruba polovina vojvodovských domácností děti nekřtila vůbec, druhá polovina křtila vždy, když se nashromáždil dostatek dětí, často tedy i s několika-měsíčním zpožděním. Chybí zde také instituce kmetrovství a s ní související pojetí „duchovního příbuzenství“, které hrálo v pravoslavných zemích často významnou roli (srov. Bialor 1967 pro Řecko; Hammel 1968 pro Srbsko; Krāsteva-Blagoeva 1999, 40–46 pro Bulharsko). Nejčastějšími mužskými jmény byla jména Josef, Václav, Štěpán, Alois, Karel a Petr, nejčastějšími ženskými jmény Anna, Marie, Olga, Kateřina a Barbora. Jména se dávala většinou po prarodičích, dále pak po strýcích, tetách, a dalších příbuzných, a často se vyskytovala praxe pojmenování prvorozeného po otcových rodičích, druhorozeného po rodičích matčiných (podrobněji k rodným jménům viz Budilová 2012).

Repertoár českých jmen, která se ve Vojvodovu a Belincích dětem dávala, byl značně omezený. Několik nejoblíbenějších jmen se pak statisticky opakovalo častěji než všechna ostatní dohromady. Protože rodiny bulharských Čechů bývaly početné, dostalo se v každé generaci a v každé rodině posléze téměř na všechna nejužívanější jména. Nová jména se v Bulharsku téměř nedávala: bulharští Češi si totiž chtěli zachovat svoji odlišnost od bulharského okolí a tak bulharská jména nepoužívali, zároveň však jejich znalost českých jmen byla omezená, proto opakovali stále tatáž. Výjimkou je několik biblických jmen (Ester, Noemi, Samuel), která se objevují v některých rodinách jako jména nová. Řada autorů přitom poukazuje na to, že evangelíci v Evropě i USA často preferovali právě starozákonní jména (Dülmen 1999, 90; Wilson 1998, 193–201). Některé děti své jméno nezdědily po příbuzných ale „narodily se se svým jménem“. Narodilo-li se dítě v některý z významných dnů (například na Barboru, 4. prosince, či na Štěpána, 26. prosince), bylo pojmenováno jménem, které se s tímto dnem pojilo. Přestože bulharští Češi coby evangelíci neuznávali světce, jejichž jména byla spojována s konkrétními dny v kalendáři, český (církvní) kalendář znali a dodržovali vztah mezi určitými daty a konkrétními jmény (světců). Identický

1 Darbistické hnutí založil anglikánský pastor John Nelson Darby v roce 1830 v Plymouthu. Jeho učení vychází z kalvinismu; darbisté křtí pouze dospělé, kladou důraz na individuální etiku a autoritu Bible a odmítají církevní hierarchii (více k dané problematice in Jakoubek 2010a: 93, poznámka pod čarou 31).

2 Oni sami a jejich potomci toto označení dnes odmítají a používají označení Křesťanské sbory, jejichž součástí se stali po přesídlení do Československa.

3 Pro podrobnější nástin problematiky rodných jmen a částečně také příjmení u bulharských Čechů viz Budilová 2012.

zvyk (pojmenovávání dětí po významných světcích) převažoval až do konce 19. století také v Bulharsku, od přelomu století však byl stále více nahrazován pojmenováním po prarodičích (Krásteva-Blagoeva 1999, 59–61). Mezi nejznámější svátky v bulharském pravoslavném kalendáři, spojované se jménem konkrétního světce, patří například Todorovden, Georgiovdén či Dimitrovden (srov. Ognjanova 1999). Zvyk pojmenovávat děti po světcích, na jejichž svátek se narodily, je ovšem doložen také v českých zemích (Doušek 2009, 204–205).

U bulharských Čechů se občas setkáváme také s prostředním jménem, které mělo podobu jména po otci či (u žen) po manželovi. Toto prostřední jméno se objevovalo pouze v oficiálních kontextech, například v dokumentech či na náhrobcích (k vojvodovským náhrobkům srov. Jakoubek 2010a, 177–211), naopak v běžném hovoru naši informátoři tato jména nepoužívají vůbec. Uvádějí, že v Bulharsku *jméno po otci* oni sami mezi sebou nepoužívali, nicméně ve škole a na oficiálních dokumentech se objevovalo, a tak se tímto způsobem při oficiálních příležitostech podepisovali. *Jméno po otci* tedy vzniká jednoznačně pod vlivem bulharštiny a bulharského okolí. V bulharštině se jedná o tzv. *baštino ime* („jméno po otci“), které bylo oficiální součástí jména každého občana a často (před plným ustavením rodových příjmení) sloužilo jako příjmení. Dle slov našich informátorů nebylo v některých bulharských rodinách v první polovině 20. století rodové příjmení ještě ustáleno a tak se místo něj používalo právě *baštino ime*. U bulharských Češek se na této pozici objevuje jak jméno po otci (u svobodných dívek), tak jméno po manželovi (u vdaných). Toto jméno bývalo vloženo mezi osobní jméno a příjmení v nezměněné podobě, bez koncovky – například *Anna Karel Krivanek* (otec byl Karel Křivánek), případně s bulharskou koncovkou – například *Lidia Stefanova Faboukova* (manžel se jmenoval Štěpán Fabouk). Jedna z našich informátorek k oficiální podobě svého jména uvádí:

„Já jsem se psala Lidia Josif Krivankova, po otci. Pak Lidia Stefan Faboukova, po manželovi. Někdy jsem se psala jen Lida Josifova, nebo Lida Stefanova. Lida Stefanova mi všichni [Bulhaři] říkali.“⁴

Příjmení byla u bulharských Čechů pevně ustálena a předávána v mužské linii: děti nosily příjmení svého otce, vdané ženy příjmení manžela. Tento systém nepochybně „zdedili“ po svých předcích, kteří si jej přinesli z habsburské monarchie, kde byla dědičnost a neměnnost příjmení uzákoněna již v roce 1780 (Knappová 1992, 3–9; Moldanová 1983, 12). Vzhledem ke stabilitě manželských svazků pak ve většině případů platila rovnice jedna rodina, jedno příjmení. Výjimkou byly opakované sňatky a vztahy mezi polovičními sourozenci, kteří mohli být nositeli příjmení různých (po svých otcích), nicméně také v případě druhého sňatku vdovy s malým dítětem si někdy její nový manžel dítě osvojil a to přijalo jeho příjmení. Nejčastějšími příjmeními bulharských Čechů bylo Čížek, Dobiáš, Dvorský, Filip, Hrůza, Karbula, Klepáček, Kňourek, Kopřiva, Kovařík, Křivánek, Pitra, Skalák, Švejda. Jak jsme viděli, bulharští Češi používali k identifikaci jed-

notlivců dvoučlenného systému rodného jména a příjmení. Repertoár českých rodných jmen byl přitom omezený a také v důsledku zvyku pojmenovávání dětí po prarodičích se stále reprodukovala tatáž jména. Českých příjmení byl také omezený počet, a za dané situace tak nutně a opakovaně docházelo k situacím, kdy řada osob lokálního vesnického společenství nosila stejné jméno i příjmení. Tento fakt a potřeba dalšího rozlišování mezi takovými lidmi pak vedl k rozvoji dalšího klasifikačního systému, přezdívek. Obdobná tvorba doplňkových neoficiálních antroponym k rozlišování stejnojmenných osob je popsána v řadě tradičních lokálních společenství, analyzovanému materiálu je však blízká zejména analogická situace v české vesnici Bígr (Bigăr) v rumunském Banátu (Salzmann 1993).

PŘEZDÍVKY U BULHARSKÝCH ČECHŮ

Během terénního výzkumu jsme často naráželi na problematiku přezdívek, používaných jak pro celé rodiny, tak pro jednotlivce. Pro identifikaci konkrétních rodin a osob naši informátoři používali přezdívkou velmi často, někdy ovšem – z ohledu k nám a naší předpokládané neznalosti kontextu – používali standardního systému křestního jména a příjmení. Pokud však hovořili mezi sebou, při odkazování k druhým používali takřka výhradně přezdívek. Explicitně pak uvádějí, že ve Vojvodovu a Belincích se lidé identifikovali spíše přezdívkami než podle oficiálních příjmení. K jednotlivým rodinám ve Vojvodovu se obvykle referovalo prostřednictvím příjmení otce – hlavy rodiny (srov. Budilová 2008, 132). Přirozeným štěpením jednotlivých rodinných domácností pak docházelo k tomu, že v obci bylo několik rodin nesoucích stejné příjmení, což naši informátoři obvykle reflektují slovy: „*Tam bylo Hrůzových (Pitrových, Kňourkových, apod.) několik*“, či například „... *ale to byli zas jiní Hrůzovi*“. K rozlišení těchto jednotlivých rodin pak často sloužily právě přezdívkou. Přezdívkou používané ve Vojvodovu se dají obecně rozdělit do několika skupin – první je možné označit jako přezdívkou *patronymické*, tedy takové, které vycházely ze jména otce, dědečka či obecně nejstaršího muže v rodině, druhá skupina jsou pak přezdívkou, které vznikly buď z určité specifické situace, příběhu, či byly odvozeny z vykonávaného řemesla nebo způsobu obživy, a které byly používány obdobným způsobem jako přezdívkou *patronymické*. Oba tyto typy přezdívek se používaly jak pro jednotlivce, tak pro označení celých rodin. Posledním typem přezdívek jsou takové, které označovaly jen jednu konkrétní osobu a na další se nevztahovaly.

Patronymické přezdívkou se obvykle odvozovaly od křestního jména otce či dědečka, a tak se například od jména Ladislav, kterému se obecně říkalo *Láda*, odvozovala přezdívkou *Ládovi*. Tou se označovala jednak celá rodina, jednak jednotliví rodinní příslušníci – například dcera tohoto muže byla jmenována jako *Kačena Ládová*, syn jako *Franta Ládů*. Podobně se ve Vojvodovu setkáváme s přezdívkami jako *Vincencovi*, což odkazovalo k variantě jména Václav, Vinca, či s přezdívkou *Bedřichovi*, odkazující k jménu Bedřich. Objevuje se též pře-

4 Ljdie Fabouková, narozena 1930; Nový Přerov, 19. 1. 2007.

zdvíka *Roban (Robanovi)* od jména Robert.⁵ Jiná rodina se označovala jako *Tondovi*, podle křestního jména otce Antonín. Slovy naší informatorky:

„Já jsem si taky vzala Hrůzy, ale to byli zase jiní Hrůzovi. Byli jsme tam Hrůzovi hodně. Jeho táta byl Antonín, tak se jim říkalo *Tondovi Hrůzovi*, nebo jenom *Tondovi*.“⁶

Patronymické přezdívky se často používaly v případech, kdy vedle sebe žily rodiny stejného příjmení, které bylo v každodenním životě třeba odlišovat, neboli, jak říkají naši informatoři, pro odlišení jednotlivých *větvi* rodiny. Ve vesnici například vedle sebe bydleli tři bratři – František, Josef a Alois Karbulovi – a protože měli (pochopitelně) všichni stejné příjmení, používaly se pro ně (respektive jejich rodiny) přezdívky *Frantikovi*, *Josefovi* a *Lojzovi*. V některých případech byly rodiny označovány jak přezdívkou odvozenou z rodného jména, tak i skutečným příjmením, takže se nazývaly například *Frantikovi Karbulovi* či *Tomšovi Hrůzovi*, nebo obrácením pořadí, tedy například *Kopřivovi Ládovi*. Jindy se však zkráceně používalo pouze přezdívky odvozené z rodného jména otce, respektive dědečka: *Tomšovi*, *Ládovi*, *Frantikovi*; příjmení pak bylo jakýmsi zamlčeným předpokladem této identifikace, a tak se z původně rodného jména (Tomeš) stávala přezdívka (Tomšovi) a z ní posléze vlastně cosi jako příjmení. Takové rodinné přezdívky často přežívaly i do další generace: když se například dospělý syn našeho Františka odstěhoval a založil vlastní rodinu, bylo k němu a jeho rodině (v některých případech i k jeho dospělým dětem) i nadále referováno jako k *Frantikovejm*.

Patronymické přezdívky byly používány zejména pro děti a v některých případech i vnučata daných osob. Tak mohl být například některý z obyvatelů Vojvodova znám jako *Petr Tomšů*, s odkazem k rodnému jménu jeho otce, přičemž příjmení se v tomto označení neobjevovalo vůbec. Všichni mluvčí ovšem příjmení znali a věděli, že v případě *Tomšů* se jedná o *Tomšovy Hrůzovy*, a tak je nebylo třeba dodávat (jednalo se tedy vlastně o *Petra Tomšů Hrůzů*). Dcera nebo vnučka Františka zmíněného v předchozím odstavci zase mohla být označena například jako *Anka Frantiková*, dcera Tomše pak jako *Olga Tomšová*. Přezdívka zde opět nahrazuje funkci příjmení. U žen byly používány většinou tyto *patronymické přezdívky* po otci, ať už byly svobodné nebo vdané.

Občas se však objevovala praxe pojmenování vdané ženy prostřednictvím jména jejího manžela (*Marjána Tondova*, *Lída Štěpánova*), ovšem tento způsob pojmenování se situačně střídá s jejím pojmenováním prostřednictvím jména otce. Pokud bylo například v určitém kontextu třeba zdůraznit, z které rodiny nevěsta pochází, použilo se pro ni označení prostřednictvím jména jejího otce. Setkáme se i s identifikací manžela prostřednictvím manželčina jména (*Dolfa Káčin*,

5 V tomto textu čerpám kromě rozhovorů uskutečněných s přesídlenci z Bulharska na dané téma také z materiálu sepsaného panem Miroslavem Štrbkou z Dolních Dunajovic a ze seznamu přezdívek vyhotoveného paní Annou Svobodovou ze Žabčic. Oběma za jejich příspěví děkuji.

6 Marie Hrůzová, 1921–2010; Nový Přerov, 10. 8. 2006.

Jirka Rozárčín), které ovšem nebylo tak časté jako kombinace opačná. Označení manželky manželovým jménem je vlastně *teknonymem* v Lévi-Straussově smyslu, tedy označením někoho prostřednictvím jeho vztahu k někomu jinému (Lévi-Strauss 1996, 235). Totožný způsob pojmenování manželek prostřednictvím jmen jejich manželů (nahrazující někdy v každodenním styku plně i příjmení) je doložen také v řadě bulharských regionů (Krašteva-Blagoeva 1999, 116–120). Někteří autoři hovoří v tomto případě o andronymech (Bialor 1967, 105).

Patronymické přezdívky tedy referovaly ke skupině osob („rodině“, „rodu“) odkazem k jedné osobě, obvykle k nejstaršímu mužskému členovi. Odvozeně pak *patronymum* sloužilo ke specifikaci jednotlivých konkrétních osob, náležejících do dané rodinné „větve“. Taková přezdívka mohla vzniknout až v určitém okamžiku vývojového cyklu rodiny. Musela být splněna podmínka, že muž, od něhož byla přezdívka odvozena, měl určitý počet potomků, a zároveň museli mít dostatek potomků také jeho bratři, sdílející stejné příjmení, takže vznikla potřeba diferencovat mezi jednotlivými rodinnými větvemi. Tohoto bodu bylo pochopitelně dosaženo buď v pokročilém věku dané osoby, nebo až po její smrti. Stát se referentem *patronyma* tedy bylo možné až ve stáří, a nebyla to volba vědomá, byla to situace, k níž za určitých okolností prostě docházelo. Jména samotného referenta se přitom tato skutečnost nijak nedotkla. Je přitom pravděpodobné, že on sám byl v mládí označován jiným *patronymem*, odkazujícím například k jménu jeho děda z otcovy strany. V tomto smyslu byla tvorba *patronym* do určité míry závislá na kontextu a odvíjela se od aktuální situace: například klasifikace a distinkce jednotlivých rodinných „větvi“, která byla nezbytná na Svaté Heleně, se ve Vojvodovu stala zbytečnou, ale byla nahrazena novými klasifikacemi a distinkcemi prameníci z nové situace (bratři bydlící ve vzájemné blízkosti apod.).

Jiné typy přezdívek, které se používaly stejným způsobem, vznikaly například ze specifického příběhu, situace či historky. Mohly bychom je, pro naše účely a pro odlišení od výše uvedených *patronymických přezdívek*, označovat jako *přezdívkové situační* (tedy: mající původ v určité situaci či příběhu). Tak se například setkáváme s přezdívkou *Banátský*, kterou dostala rodina, která se jako poslední v roce 1923 přistěhovala z Banátu do Vojvodova. Konkrétní osoby pak byly označovány jako *Józa Banátský* či *Francka Banátská*, přičemž příjmení samotné je opět vynecháno (všichni ovšem věděli, že se jednalo o *Filipovy*). Zdrojem další rodinné přezdívkové je historka, která se v různých variantách traduje mezi našimi informatory: Podle jedné z variant došlo k hádce mezi manželem a manželkou, a muž, povahy prchlivé, ze vzteku hodil po své ženě sekerou. Okamžitě si však svůj čin uvědomil a zakřičel na svoji ženu: „Káčo, uskoč!“ Tento muž pak začal být označován jako *děda Vyskočil* nebo *Uskoč*. Rodina pak vešla ve známost jako *Uskočovi*, *Uskočilovi* či *Vyskočilovi*. Přezdívka se pak také používala víceméně jako příjmení, když byly například děti těchto rodičů označovány jako *Vyskočil* nebo *Vyskočilová*. Jiným případem byl vznik přezdívkové *Svat* či *Svátu*: ta odkazuje k bulharskému příbuzenskému termínu *svatove*, který je vzájemným

adresným i referenčním termínem pro rodiče muže a ženy, kteří uzavřeli sňatek. Bulharští Češi sami tento termín nepoužívali, ale znali jeho význam a užití z bulharského kontextu. Jeden z vojvodovských obyvatel podle jedné varianty příběhu projevoval radost nad tím, že jistá osoba se mu stane „svatem“, případně si (podle jiné varianty) dělal legraci a danou osobu, která se mu měla stát „svatem“ pořád laškovně oslovoval: „svate, svate!“ Toto jméno mu pak zůstalo a byl označován jako *děda Svátu*, přičemž přezdívka nadále referovala i k jeho dětem (*Anka Svatová*) a celé rodině (*Svatovi*). Jiná rodina byla označována jako *Věříšovi*, což odkazuje k příběhu, kdy jeden z členů rodiny údajně honil po vojvodovských zahradách tele, které mu uteklo, a křičel na něj: „Věříš, tele, že tě chytnu?“ Takto se pak říkalo i jeho dětem (*Venca Věříšů*), kteří však přezdívku vnímali jako pejorativní. Alternativní výklad vzniku této přezdívky pak odkazuje k výše zmíněnému náboženskému rozkolu v obci, kdy odštěpená část sboru („darbisté“) kladla velký důraz na veřejnou deklaraci své víry, vyznání o vlastním „uvěření“. Přezdívka tak má v určitém zlehčujícím tónu – vedle příběhu o teleti – odkazovat zároveň k této náboženské roztržce. S odkazem na F. Zonabendovou bychom tak mohli říci, že „přezdívka svým vlastním způsobem vyjadřuje to, co sociální cenzura nedovoluje říci přímo“ (Zonabend 1977, 271, citace in Krásteva-Blagoeva 1999, 127).

Jiné přezdívky vznikaly na základě vykonávaného řemesla či jiným způsobem souvisely se zdrojem obživy. Řemeslo se například stalo zdrojem přezdívky pro rodinu pana Dobiáše, který byl krejčí: pro odlišení od jiné větve Dobiášů byli s celou rodinou označováni jako *Dobiášovi Krejčíkovi*. Podobně pak rodina, jejíž otec byl obecně znám jako *Drvodolec* (z bulharského „dărvodolec“ = tesař, truhlář) získala přezdívku *Drvodolecovi*, která se vztahovala také na další členy rodiny. Jiný vojvodovský občan byl označován jako *Gerandžija*, protože byl specialista na hloubení studní (přezdívka pochází v bulharského „geran“ = studně). Profese mlékaře, který rozvážel mléko do odstředivky (bulharsky „mandra“ = odstředivka, sýrárna) pak zase dala vzniknout přezdívkce *Mandradžija*. Vojvodovský kovář se někdy označoval jako *Železár* (z bulharského „železar“ = kovář, železář) a jeho děti a manželka pak odvozeně jako *Železárovy/Železárova*. Jedna vojvodovská rodina pak byla označována jako *Govedárovi*, protože její členové vykonávali pro obec pastvu krav (z bulharského „gove-dar“ = pasák hovězího dobytka). Zdrojem dalších přezdívek používaných ve Vojvodovu byl potom fakt, že v obci byly dva obchody, vlastněné dvěma českými rodinami, které se jmenovaly podle známých bulharských měst „Varna“ a „Šumen“. Tato jména pak byla rozšířena na majitele obchodu a celou jeho rodinu podobným způsobem jako výše zmiňovaná *patronyma*. Vznik této přezdívky osvětluje naše informátorka: „On tam měl obchůdek a měl nad obchodem vizitku „Šumen“. Tak my jsme jim pak všem říkali „Šumenovi“ – Etelka Šumenová, Štífi Šumenová ... Oni se aj hněvali kluci nejdřív.“⁷ Zvláštním případem pak byly přezdívky, které se vztahovaly pouze k jednou konkrétnímu člověku. Většinou se jednalo

7 Barbora Čížková, narozena 1921; Mikulov, 26. 4. 2008.

o odkaz k nějaké vlastnosti dané osoby, či specifickému příběhu, který se k ní vázal. Tak se například jednomu obyvateli Vojvodova říkalo *střeček Štěpán hluchej*, zatímco jiné obyvatelce obdobně *teta Anna hluchá*. Druhý případ byl údajně dokonce zdrojem pozdějšího pojmenování pro dům: po přesídlení Čechů a Slováků do Československa si její dům koupil pozdější kronikář obce Necov a, slovy naší informátorky, „... říkalo se tam pak „u tety Anny hluchý“. Nevím ani, jak se jmenovala, jestli byla Hružová, nebo jak.“⁸ Jeden z obyvatel Vojvodova byl zase obecně znám jako *Doktor Sodov*, protože jako dítě vypil u otce v dílně louh a popálil si hrdlo (poranění spravila až operace po přesídlení do Československa). Jiný (ex-)Vojvodčan je dodnes znám jako *Orator*, což vzniklo reflexí jeho řečnických schopností („on tak uměl pěkně vyprávět“).

Někdy má přezdívka původ v příjmení a nikoli v rodném jménu jako u *patronymických přezdívek*. Tak tomu je v případě jednoho našeho informátora, kterého bylo v každodenních situacích potřeba odlišit od jiného chlapce téhož (rodného) jména. Protože příjmení tohoto muže je Filip, začalo se mu říkat (a říká se mu dodnes) *Filipčo*. On sám to popisuje následujícími slovy:

„Já jsem si vždycky hrál s Lojzou Kovaříkem, to byl můj bratranec. Vždycky jsme si hráli u nich na dvoře, a když nás jeho máma volala domu, volala vždycky: „Lojzo!“, ale my jsme nevěděli, kterého Lojzu myslí, tak ona vždycky říká – „ty ne, ten Filipčo. A to už mi zůstalo. Když se mě ptali, kterej Alois jsem, řekl jsem, že Filipčo. Mě to nemrzí.“⁹

Zde můžeme společně s Lévi-Straussem konstatovat, že v tomto případě se „...příjmení stalo jakousi přezdívkou“ (Lévi-Strauss 1996, 230), tedy že se otočil obvyklý vztah příjmení coby prvku klasifikujícího do určité třídy a jména jako jednotky, která rozlišuje konkrétní individuum: příjmení zde bylo použito pro identifikaci konkrétního jednotlivce v rámci širší třídy „Aloisů“. Podobným případem přezdívkou odvozené z příjmení je Josef Hružza, žijící v Novém Přerově, který je všemi označován jako *Hružinek*. Podobně se sestřím Pitrovým zase někdy říkalo *Pitrinky*.

Vrátíme-li se ještě k Filipčovi, ukáže se jedna zajímavá a důležitá věc. Pan Filip byl (a dodnes je) jako *Filipčo* znám mezi Čechy (a Slováky) z Vojvodova a Belinců. Ve Vojvodovu ovšem kromě Čechů a Slováků žili také Bulhaři, a ti téhož člověka označovali svojí vlastní přezdívkou, a to jako *Belija* (z bulharského „bílý“)¹⁰, pro velmi světlou barvu jeho vlasů. Tento případ odkrývá fakt, že někteří obyvatelé Vojvodova měli přezdívky dvě: jednu, která vznikla a byla používána v české protestantské komunitě a druhou, kterou vytvořili a používali místní Bulhaři. Přestože Češi bulharské přezdívky znali, nikdy je nepoužívali, a naopak. V rámci jedné vesnice se tak setkáme se dvěma vzájemně uzavřenými komunitami

8 Barbora Čížková, narozena 1921; Mikulov, 26. 4. 2008.

9 Alois Filip, narozen 1919; Valtice, 13. 6. 2009.

10 Informaci čerpám z písemného záznamu vlastního životopisu vojvodovského Bulhara, T. Metodíeva Stančeva (1920–2011), sepsaného dne 15. 6. 2007 a uloženého v archivu M. Jakoubka, kde čeká na publikaci.

lidí, přičemž právě používání přezdívek odhaluje hranice mezi nimi.

Původ některých přezdívek je dnes už nezjistitelný; můžeme-li však usuzovat z případu poměrně nedávného (po přesídlení), kdy se jistému muži říká „Havel“ pouze proto, že se setkal s Václavem Havlem a potřásl si s ním rukou, lze předpokládat, že jejich původ mohl být velmi rozmanitý. Během terénního výzkumu jsme se tak setkávali i s přezdívkami, jejichž význam a původ už nikdo neznal (nebo nechtěl znát). Například místnímu kováři, Alosi Pitrovi, se říkalo *Beňa*, a jeho rodině *Beňovi*, ovšem původ této přezdívky neznáme. Kuriózní je pak například způsob referování k jedné rodině jako k *Duparinvým*, což je podle některých informátorů možná odvozeno z bulharského „dupé“ = zadek (tato interpretace je však nejistá). Dalšími přezdívkami neznámého původu jsou například *Čacharanda* či *Haťko*.

Zcela specifický případ přezdívek pochází z Belinců, obce ve východním Bulharsku, kde Češi žili od roku 1935 společně s Turky. Turečtina byla také zdrojem přezdívek dvou mužů stejného jména. Karlu Pitrovi Turci říkali *Kjučuk Karlo*, aby jej odlišili od Karla Kňourka, kterého nazývali *Kodžaman Karlo*. Původ přezdívek byl v tělesném vzrůstu obou Karlů – „Kodžaman“ pochází z tureckého „kocaman“ (= velký), „Kjučuk“ zase z tureckého „küçük“ (= malý). Tyto přezdívky byly používány místními Turky, spadají tedy do stejné kategorie jako výše zmíněná přezdívka *Belija*, kterou by snad bylo možné nazvat *exo-přezdívkou* (tedy takové, které byly používány nečleny daného společenství). Tyto přezdívky se do určité míry – nicméně spíše v poloze žertovné – ujaly také mezi bulharskými Čechy.

POUŽÍVÁNÍ A VÝZNAM PŘEZDÍVEK

Tvorbu přezdívek u bulharských Čechů je možné sledovat z perspektivy vývoje českých osobních jmen, protože řada z nich, zejména *patronymické přezdívkou*, byla odvozována z českých rodných jmen (*Tomšovi*, *Ládovi*), jiná pak zase z českých příjmení (*Filipčo*, *Pitrinky*, *Hrůzinek*). Další typ přezdívek, jejichž původ je ve specifické situaci či příběhu, je zase vytvořen z českých sloves (*Věříš*, *Uskoč*). Stejně tak je možné pozorovat vliv bulharského okolí na tvorbu přezdívek bulharských Čechů: tento vliv je zřejmý zejména u přezdívek vzniklých z vykonávaného řemesla (*Gerandžija*, *Drvodelec*) či odkazujících (přeneseně) na bulharské reálie (*Varna*, *Šumen*). Ve dvou případech je pak zaznamenán ve tvorbě přezdívek také vliv turečtiny (*Kjučuk Karel* a *Kodžaman Karel*).

Tvorba přezdívek je přitom v česky mluvícím prostředí poměrně dobře doložena už od nejstarších období, jako příklad nedědičného pojmenování osob, které bylo používáno zpravidla v nepřítomnosti označovaného a odkazovalo většinou na nějakou „*nápadnost nebo neobvyklost v podobě, povaze, na vadu, činnost, oděv, majetek, na nějakou příhodu, apod.*“ (Beneš 1962, 8). Také v českých osadách v rumunském Banátu je popsán systém přezdívek sloužících k rozlišení stejnojmenných osob a používaných často pouze v nepřítomnosti jejich

nositelů (Utěšený 1964, 210-211; Salzmann 1993, 150-154). V bulharské společnosti (Krāsteva-Blagoeva 1999, 126-132) je doloženo používání přezdívek, které měly jak individualizační význam, odkazovaly k charakteristickým rysům jednotlivce a jejich smyslem bylo odlišovat stejnojmenné v rámci lokálního společenství, tak povahu klasifikační: tím, že se předávaly z generace na generaci, odkazovaly ke kategorii lidí. Protože v Bulharsku nebyla do konce 19. století oficiálně ustanovena rodinná příjmení, přezdívkou se postupně přeměňují právě na dědičná příjmení (Krāsteva-Blagoeva 1999, 127).

Bulharští Češi používali výše načrtnutý systém přezdívek jako klasifikační systém, který měl zjednodušit orientaci mezi stejnojmennými osobami a rodinami. Přezdívkou se však používaly výhradně jako termíny *referenční*, nikoli *adresné*. Jako *adresné* termíny sloužily mezi příbuznými buď příbuzenské termíny (*maminko*, *tatínku*, *dědečku*, *strýčku*) doprovázené vykáním, obraceli-li se členové mladší generace ke starším (a to i v případě vlastních rodičů), nebo osobní jména, jednalo-li se o styk mezi sobě rovnými, tedy osobami ze stejné generace, nebo o oslovení mladších staršími. Nepříbuzní, obraceli-li se mladší na staršího, používali ke vzájemnému oslovování také příbuzenských termínů (*teto*, *strejčku*), v tomto případě používaných v metaforickém smyslu, a vykání. Ve stejné generaci a v oslovení mladších staršími se pak používala buď rodná jména (*Barči*, *Štěfi*, *Lojzo*), nebo oslovení *bratře*, *sestro*, v kontextu společných náboženských shromáždění. Došlo-li však k posunu v generacích například tak, že jedna ze dvou osob ve vzájemné genealogické pozici (v nativní dikci) *první sestřenice*, byla, řekněme, o patnáct let starší než druhá, pak mladší starší vykala a oslovovala ji *teto*. Z toho je zřejmé, že při volbě odpovídajícího oslovení nebyla rozhodující genealogická pozice, ale spíše (relativní) věk dotyčných. Pokud jde o termíny *referenční*, byla zase podle totožných kritérií používána buď rodná jména (*Barči*, *Tonda*), hovořilo-li se o vrstevnících nebo hovořil-li starší o mladším, doplněná případně o příjmení (*Tonda Kovaříků*). Pokud mluvil mladší o starším nebo cizím člověku, používal obvykle zase termíny *strejček/teta/děda*, často doplněné buď o rodné jméno (*strejček Franta*), pokud šlo o příbuzného, či o příjmení (*strejček Kovařík*), pokud šlo o cizího. V takových případech se pak často používaly také přezdívkou (*strejček Drvodelec*, *teta Kačena Láďová*, *teta Anka Svátová*).

Jak bylo naznačeno výše, řada přezdívek byla dotyčnými vnímána jako pejorativní nebo přinejmenším neupřednostňovaná forma označení. Z tohoto důvodu se přezdívkou nikdy nepoužívaly v přímém oslovení, ale vždy pouze jako termíny *referenční*. Podobný způsob používání přezdívek je doložen také v řadě jiných společností, v nichž jsou přezdívkou odkazující k nějaké osobitě charakteristice jednotlivce, také používány pouze jako termíny *referenční* a nikdy ne jako a termíny *adresné* (Wilson 1998, 283). Také v Bulharsku se přezdívkou zpravidla nepoužívaly při oslovení a některé se dokonce před dotyčnými tajily, právě pro jejich negativní význam; ze stejného důvodu pak lidé takto označení často vymýšleli alternativní vysvětlení pro vznik dané přezdívky, který je stavěl do lepšího světla (Krāsteva-Blagoeva 1999, 128).

Jak jsme viděli, přezdívký se většinou dědily, kromě několika málo výjimek, jež platily pouze pro konkrétní jednotlivce (*Filipčo, Orator, Doktor Sodov*). Tyto pro jednotlivce specifické přezdívký nikdy nedostávaly ženy: ženy se tedy mohly stát nositelkami přezdívek pouze tak, že je zdědily (pro podobnou situaci v Řecku srov. Bialor 1967, 104–105), případně dostaly po manželovi. *Patronymické přezdívký*, a přezdívký odvozené od řemesel, které se dědily (*Anka Frantíková, Tonda Krejčíků*), pak naznačovaly příslušnost jednotlivce k nějaké kategorii lidí, měly tedy klasifikační význam. *Patronymické přezdívký* často sdíleli lidé, kteří mohli být nositeli různých příjmení, tyto přezdívký se totiž (narozdíl od příjmení) předávaly bilaterálně: tak mohla být například *Anka Frantíková* ve skutečnosti příjmením, řekněme, *Dobiášová*, přestože přezdívký *Frantíkoví* se obecně pojila s příjmením *Karbulovi*.

V systému pojmenování i oslovení se odráželo několik prvků hodnotového systému bulharských Čechů. Důraz na hierarchii mezi generacemi se odrážel ve vykání dětem rodičům a všem dospělým osobám, stejně jako v používání zdvořilého oslovení *střežku, teto*. Protichůdný, ale též přítomný důraz na rovnost před Bohem, který se manifestoval zejména ve shromáždění, kde vedle sebe, slovy jednoho našeho informátora, „... *seděli v jedné lavici chudý i bohatý*“⁴¹, se zase projevoval v používání příbuzenských termínů (*bratře, sestro*) mezi sobě rovnými (dospělými) v církvi. Převažující pocit společenství pak zase odráží používání příbuzenských termínů (*střežku, teto*), pro všechny dospělé osoby.

Skutečnost, že ve společenství bulharských Čechů (které se dlouho chápalo především jako společenství *věřících*) se používal systém přezdívek pro jednotlivce i rodiny, který jejich bulharské okolí sice znalo, ale nepoužívalo, a že Bulhaři ve Vojvodovu a Turci v Belincích zase měli (dokonce i pro stejné osoby) alternativní systém přezdívek, zase poukazuje na hranice mezi *komunitami*, které žily společně v jedné obci a přicházeli do každodenního kontaktu, přesto se však vnímaly a vymezovaly jako *společenství odlišná* (pro přezdívký jako *marker* skupinových hranic srov. Wilson 1998, 281–283).

LITERATURA

- Barnes, James A. (1967): Genealogies. In: Epstein, Arnold L., ed., *The Craft of Social Anthropology*, London: Tavistock Publications, 101–127.
- Beneš, Josef (1962): *O českých příjmeních*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Bialor, Perry A. (1967): What's in a name? Aspects of the social organization of a Greek farming community related to naming customs. In: Lockwood, William G., ed., *Essays in Balkan Ethnology*, Berkeley: The Kroeber Anthropological Society Papers, 95–107.
- Botík, Ján (2005): Česi a Slováci v bulharskom Vojvodove. In: *Ročenka Spolku Slovákov z Bulharska*, Bratislava: Spolok Slovákov z Bulharska, 33–38.
- Bruck, Gabriele vom – Bodenhorn, Barbara (2006): “Entangled in histories”: An Introduction to the Anthropology of Names and Naming. In: Bruck, Gabriele vom – Bodenhorn, Barbara, eds., *The Anthropology of Names and Naming*, Cambridge University Press, 1–30.
- Budilová, Lenka (2008): Některé aspekty příbuzenství a sňatkových vzorců u vojvodovských Čechů. *Český lid/Etnologický časopis*, 95 (2), 127–142.
- Budilová, Lenka J. (2011): Dědické strategie a předávání gruntu ve vztahu k příbuzenství a genderu. Případ bulharských Čechů, 1900–1950. *Historická demografie* 35/2011, 187–218.
- Budilová, Lenka J. (2012): „Ajt se neztratí jméno“. Jména a pojmenování u bulharských Čechů. *Český lid/Etnologický časopis* (v tisku).
- Doušek, Roman (2009): *Sebranice a jejich rychtář Ondřej Kanýz (1694–1761). Vesnická komunita a její kultura v první polovině 18. století*. Brno: Masarykova univerzita.
- Dülmen, Richard van (1999): *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18. století). I. Dům a jeho lidé*. Praha: Argo.
- Geertz, Hildred – Geertz, Clifford (1964): Teknonyms in Bali: Parenthood, Age-grading and Genealogical Amnesia. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 94, 94–108.
- Goodenough, Ward H. (1965): Personal Names and Modes of Address in Two Oceanic Societies. In: Spiro, Melford E., ed., *Context and Meaning in Cultural Anthropology*, New York: The Free Press, 265–276.
- Hammel, Eugen A. (1968): *Alternative Social Structures and Ritual Relations in the Balkans*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs.
- Jakoubek, Marek (2010a): *Vojvodovo – etnologie krajanské obce v Bulharsku*. Brno: CDK.
- Jakoubek, Marek (2010b): From believers to compatriots: the case of Vojvodovo, a ‘Czech’ village in Bulgaria. *Nations and Nationalism* 16 (4), 675–695.
- Knappová, Miloslava (1989): *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia.
- Knappová, Miloslava (1992): *Příjmení v současné češtině. Jazyková příručka*. Liberec: AZ KORT, a.s.
- Knappová, Miloslava (1999): Přezdívký v proměnách staletí. *Acta onomastica* 40, 82–88.
- Krāsteva-Blagoeva, Evgenia (1999): *Ličnoto ime v bālgarskata tradicia*. Sofia: Akademično izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“.
- Lévi-Strauss, Claude (1996 [1962]): *Mýšlení přírodních národů*. Praha: Dauphin.
- Michalko, Ján (1936): *Naši v Bulharsku. Pädesiat rokov ich života, práce, piesne a zvykov*. Myjava: Knihtlačiareň Daniela Panického.
- Moldanová, Dobrava (1983): *Naše příjmení*. Praha: Mladá Fronta.
- Necov, Neco P. (2006): Dějiny Vojvodova. In: Jakoubek, Marek – Nešpor, Zdeněk – Hirt, Tomáš, eds., *Neco Necov Petkov: Dějiny Vojvodova. Vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku*, Plzeň: Občanské sdružení Vojvodovo, 27–89.
- Nešpor, Zdeněk R. – Hornofová, Martina – Jakoubek, Marek (2001): Čeští nekatolíci v rumunském Banátu a v Bulharsku. Část třetí. Vojvodovo, obec denominačního typu. *Lidé města*, 5, 62–86.
- Ognjanov, Elena (1999): *Ot koleda do koleda*. Sofia: „Koralov u sie“.
- Penčev, Vladimír (2006): Tempus edax rerum aneb o minulosti a současnosti vojvodovských Čechů. In: Jakoubek, Marek – Nešpor, Zdeněk – Hirt, Tomáš, eds., *Neco Necov Petkov: Dějiny Vojvodova. Vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku*, Plzeň: Občanské sdružení Vojvodovo, 90–105.
- Pine, Frances (1996): Naming the house and naming the land: Kinship and social groups in Highland Poland. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 2, 443–59.
- Pleskalová, Jana (1998): *Tvoření nejstarších českých osobních jmen*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.
- Pleskalová, Jana – Karlík, Petr – Nekula, Marek, eds. (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Rivers, William Halse R. (1900): A Genealogical Method of Collecting Social and Vital Statistics. *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 30, 1900, 74–82.
- Salzmann, Zdeněk (1993): Přezdívký v Bigáru: příspěvek k antroponymii český mluvící vesnice v jihorununském Banátu, *Naše řeč*, roč. 76, č. 3 (1993), 146–156.
- Svoboda, Jan (1947): Slovanšská osobní jména ve světle národopisu. *Slavia. Časopis pro slovanskou filologii* 18, 1–2, 107–110.
- Svoboda, Jan (1964): *Staročeská osobní jména a naše příjmení*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Šmilauer, Vladimír (1974): Úvodem. In: Kopečný, František, *Průvodce našimi jmény*. Praha: Academia, 9–29.
- Utěšený, Slavomír (1964): Vlastní jména osob a zvířat u Čechů na jihu rumunského Banátu. *Naše řeč* 47, 1964, 208–216.

11 Petr Klepáček, narozen 1943; Velké Přílepy, 18. 10. 2011.

- Vaculík, Jaroslav (1983): Bulharští Češi a jejich reemigrace v letech 1949–1950. *Český lid*, 70 (4), 82–85.
- Wilson, Stephen (1998): *The means of naming. A social and cultural history of personal naming in western Europe*. London and New York: Routledge.
- Zonabend, Françoise (1977): Pourquoi nommer? Les noms de personnes dans un village Français: Minot-en-Chatillon. In: *L'Identité, Séminaire interdisciplinaire dirigé par Claude Lévi-Strauss, professeur au Collège de France, 1974–1975*, Paris: Grasset, 257–279.

AUTORKA

Budilová, Lenka (4. 4. 1980, Rokycany), antropoložka a etnoložka. Žije v Rudné u Prahy s Markem Jakoubkem a krom péče o dceru Barboru se věnuje také antropologickým tématům jako je teorie příbuzenství či problematika terénního výzkumu. V roce 2010 obhájila disertační práci na téma *Vojvodovo, česká vesnice v Bulharsku (Pří-*

buzenství, manželství a dům) na Katedře antropologických a historických věd Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, kde od roku 2006 přednáší příbuzná témata. V současné době se zabývá zejména otázkami dědické praxe, sňatkových strategií a migračních pohybů obyvatel bulharských obcí Vojvodovo a Belinci.

Vedle problematiky bulharských Čechů se společně s Markem Jakoubkem výzkumně, publikačně i překladatelsky řadu let věnovala tématu cikánských/romských skupin v České a Slovenské republice (Budilová, Lenka – Jakoubek, Marek, eds. 2007: *Cikánská rodina a příbuzenství*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni a Vlasta Králová; Jakoubek, Marek – Budilová, Lenka, eds. 2009: *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Kontakt: Mgr. Lenka J. Budilová, Ph.D., Katedra antropologických a historických věd Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, Tylova 18, 306 14 Plzeň, e-mail: budlenka@hotmail.com.